

Слова друкаванае: XIX ст.

МІНСКІЯ І ВІЛЕНСКІЯ ДРУКАРЫ

На пачатку 1850 г. у Мінску пачаў кнігавыдавецкую дзейнасць віленскі друкар *Ёкель Дворац* (Ілля Янкель Абрамаў Дворжац), які набыў прыватную друкарню ў Івана Стафановіча і разгарнуў даволі значную выдавецка-друкарскую дзейнасць. З 1851 г. Ё. Дворац пераехаў на сталае месцажыхарства ў Мінск. Яго накладам, менавіта як выдаўца, выйшлі творы Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча: "Вечарніцы і апантаны" (1855), "Дудар беларускі" (1857). Сумесна з мінскімі кнігарамі братамі Бейлінымі ў 1855 г. – "Гапон" В. Дуніна-Марцінкевіча і "Аб удасканаленні маральным" Герандэ. Актыўна супрацоўнічаў Ё. Дворац з аўтарамі-выдаўцамі А. Прушынскай (у 1852 г.), М. Лойкам (у 1860, 1866 гг.), Ф. Чаплянскім (у 1861 г.) і інш.

Выдавецка-друкарская дзейнасць Ё. Дворца вызначалася разнастайнай тэматыкай: рэлігійная, мастацкая, адукацыйна-педагагічная, мовазнаўчая, сельскагаспадарчая літаратура, сярод якой першыно належыць мастацкай літаратуры. Паводле слоў Уладзіслава Сыракомлі, прыведзеных Генадзем Кісялёвым, можна меркаваць пра стан тагачаснага мінскага кнігавыдання: "Віншуем горад Мінск з тым, што ў ім абуджаецца літаратурны рух. Браты Бейлінавы і Ё. Дворац варушацца над выданнем кніг, увогуле някепская друкарня апошняга адпавядае мясцовым літаратурным патрэбам..."¹

Нават казённая Мінская губернская друкарня вымушана была замаўляць у прыватнай – Ёкеля Дворца – прадукцыю, неабходную для дзяржаўных устаноў Міншчыны. Мінскі губернатар пісаў: "Ад гэтых Присутных месцаў і ваенных устаноў Дворжац карыстаецца, калі невялікімі, то па крайняй меры не меншымі дачодамі як Губернская Друкарня"².

Пра існаванне "вандрунай па ваколіцах кнігарні Бейліных" вядома яшчэ ад 1833 г., калі ў кнігароў былі знойдзены недазволеныя цэнзурай кнігі на польскай і французскай мовах³. Аднак толькі з другой паловы 1850-х гг. мінская кнігарня братаў *Г. Бейліна і С. Бейліна* актыўна ўдзельнічала ў кнігавыданні. Першымі ж уладальнікамі "кніжнай лаўкі" былі Ілля (Эльля) Мардохвіч Бейлін і яго сын Сымон (Шымон), якія нават не валодалі "ўзаконенай граматай", а толькі – яўрэйскай. Як адзначыла газета "Кур'ер Віленскі", менавіта дзякуючы кніжнаму гандлю, а ў мінскай кнігарні выдаўцоў Бейліных налічвалася да 5 тыс. тамоў найноўшых твораў сучасных пісьменнікаў, Бейліны мелі цесныя выдавецкія сувязі з варшаўскімі (І. Унграм, С. Оргельбрандам), віленскімі (А. Сыркіным), мінскімі (Ё. Дворцам) друкарамі. Вынікам іх супрацоўніцтва сталі сумесныя кнігавыдавецкія праекты: у 1855 г. – два з Ё. Дворцам, у 1858 і 1859 гг. – з А. Сыркіным і С. Оргельбрандам. Дзейнасць Бейлінаў была накіравана на падтрымку мясцовых аўтараў – Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Адама Плуга, Уладзіслава Сыракомлі, Міхала Шышкі. Бейліны спрабавалі вырашыць адначасова як камерцыйныя інтарэсы, выдаючы менавіта мастацкую літаратуру, так і асветніцкія. Выданне арыгінальных мастацкіх твораў мясцовых аўтараў садзейнічала развіццю беларускай літаратуры. Асаблівай з'явай у кнігавыданні гэтага перыяду сталі менавіта мастацкія творы на беларускай і польскай мовах, выдадзеныя ў Мінску коштам Гірша Бейліна, сярод якіх – "Гапон" В. Дуніна-Марцінкевіча (1855). Яшчэ ў 70 – 80 гг. XIX ст. у Мінску дзейнічала кнігарня Бейліных, Ёселя і Мордуха, магчыма, сыноў тых Бейліных, якія займаліся актыўнай кнігавыдавецкай дзейнасцю ў 50-я гг. Аднак больш позні перыяд у дзейнасці кнігарні звязаны толькі з гандлем.

Постаці мінскага друкара Ё. Дворца, кнігагандляроў братаў Бейліных адлюстраваныя ў вершаваных творах В. Дуніна-Марцінкевіча.

У 1826 г. у Вільні на аснове кнігарні Рубэна Рафаловіча была заснавана фірма *Альберта Сыркіна*. З 1830-х гг. пачалі выходзіць кнігі за кошт А. Сыркіна. Неўзабаве фірма заняла другое месца пасля Завадскіх, выдаўшы кнігі Каятана Крашэўскага, Тэадора Нарбута, Яна Снядэцкага, Уладзіслава Сыракомлі, Юзафа Ярашэвіча. Сумесна з мінскімі кнігарамі-выдаўцамі братамі Бейлінымі А. Сыркін надрукаваў у 1859 г. зборнік вершаў "Голас з Літвы" Адама Плуга (творы гэтага пісьменніка выдаваліся ў Вільні і ў Юзафа Завадскага); у 1860 г. самастойна – другую частку падручніка выкладчыка мінскай гімназіі Ф. Чаплінскага ("Практична-тэарэтычная граматыка польскай мовы"). Намаганні Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча ў 1859 г. у друкалітаграфіі Альберта Сыркіна выдадзены яго пераклад на беларускую мову "Пана Тадэвуша" Адама Міцкевіча. Нягледзячы на тое, што тады ж выданне было забароненае, а тыраж у тысячу экзэмпляраў, дастаўлены А. Сыркіным у Віленскі цэнзурны камітэт, спалены (некалькі яго асобнікаў усё ж зберагліся), яно мае права лічыцца адным з першых сумесных віленска-мінскіх выданняў на беларускай мове. Можна меркаваць, што Ю. Завадскі і А. Сыркін, кнігарні якіх былі асноўнымі цэнтрамі па распаўсюджванні адпаведна польскамоўнай і рускамоўнай літаратуры ў Вільні, і былі тымі двума віленскімі кнігарамі, якія сістэматычна прыязджалі ў Мінск на кантракты і стала падтрымлівалі кнігавыдавецкія сувязі з Мінскам. Магчыма, якраз нехта з іх стаў выдаўцом двух сшыткаў твораў для фартэпіяна "Фрашкі" Станіслава Манюшкі (Мінск, Вільня, 1843). Паводле сцвярджэння літаратара і крытыка Аляксандра Валіцкага, першым у краі, хто адважыўся выдаць творы Станіслава Манюшкі, быў Юзаф Завадскі⁴.

¹ Кісялёў Г. Радаводнае дрэва: Каліноўскі – эпоха – наступнікі. – Мінск: Маст. літ., 1994. С. 181.
² Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. Ф. 299, воп. 1, спр. 505, арк. 602.
³ Тамсама. Ф. 295, воп. 1, спр. 193, арк. 12 – 13.
⁴ Гл.: Walicki A. Stanislaw Moniuszko. – Warszawa: Druk. J. Korzeniewskiego, 1873. S. 68.

Лора ДОУНАР.

Падрабязней пра кнігі В. Дуніна-Марцінкевіча, у тым ліку выдадзеныя Ёкелем Дворцам, распавядае ў гэтым нумары Язэп Янушкевіч.